
NILS MARKENS, MINNE OG OPTEGNELSE

1913 kom jeg til Sydvaranger, og var der tre og et halft år. Det var ei jernmalm-gruve. Malmen lå helt i dagen og driften foregik ved åpne skjæringer efter gangene. Der var nemlig flere malmganger. Der hvor fjellet var kupert kunne skjæringerne bli op til 30 m høje.

På grund av denne svære høide gik der ofte ras, og når dette intraff mens boremaskinene var igang hendte det ofte ulykker, også med dødelig utfall. Da malmen ble utsprengt i store partier ved salveskyting, ble der masser av store steinblokker som måtte borres etterpå.

Når det så ble skutt op til 50 á 60 skud av gangen hendte det ofte at der var noen av lunterne som ble avslått, slik at endel ikke eksploderte. Når steinskuffelen lastet ble steiner som var for store til knuseren, lagt til side. Dette var da iblandt av det som før var borret og laddet. Neste gang borerne kom og borret kunne borret treffe slike ladninger så de eksploderte, med den følge at mannen ble ihjelskutt, eller i beste fall mistet synet.

Der var mye maskiner, således 25 lokomotiver bare ved gruva og ikke alltid fagfolk til å betjene disse, så av den grund intraff også mange ulykker.

Distriktslege Wessel skriver i en avis at det intraff ca. 500 ulykker pr. år, som blir inrapportert til riksforsikringen. Arbeiderne, mange av dem ihvertfall, var fullt oppmerksom på at mange av disse ulykker kunne vært unngått ved sikringsforanstaltninger og mere forsiktig behandling av sprengstoff, maskiner osv.

Fagforeningen på stedet forsøkte å få rettet litt på disse uholdbare tilstander, uten resultat, ja det vil si et resultat ble det jo. Da selskapet alltid sørget for å ha sine kontakter i fagforeningen, ble den som foreslo noe slikt på en eller annen måte trakassert. Det var da særlig den som var formann, det gikk utover. På en plads i Jarfjord bodde en som hadde vært formann i foreningen. Som kafevert på Kirkenes en annen. Begge trakassert.

Men da så ledelsen fant ut at dette ikke svarte efter hensikten, da disse jo var i nærheten og kunne være enda farligere, ble en ny taktikk brukt. . . Der kom en meget dyktig og interessert fagforeningsmann som snart ble valgt til formann. I denne mann så ledelsen en farlig fiende, som snarest måtte uskadeliggjøres da han straks begynte å agitere for mere sikkerhet på arbeidsplassen. Men nu vil de ikke ha flere selvervendende radikalere omkring seg. Så fikk denne formann en liten hammer som han skulle gå omkring med og banke på lokomotiv og vognhjul, ligeså bestemme hvilke lokomotive som skulle kjøre hit eller dit og hvilke skulle repareres osv. Ikke funksjonærstilling, selvfølge-

lig, men en grad eller to over de menige. Nu skulle det vise seg at denne mannen ikke så lett lot seg kjøpe, men fremdeles ville prøve å få en forandring på denne uvørne driftsmåte.

Da ble kona «implisert». En av «kontakterne» slo frempå om at det burde ha vært en tobaks- og frukthandel ved gruva, og hun som hadde vært i butikk måtte være egnet til det. Resultatet ble at selskapet satte opp en liten kiosk til henne. Den første som kom for å gratulere var naturligvis en oppsynsmann. «Bare nu alt går rolig, så det ikke blir noe arbeidsstans eller oppsigelser, så kan du komme til å gjøre det godt», mente oppsynsmannen.

Og ganske riktig, det ble roligere i fagforeningen, utad ihvertfall.

At der dannet seg en opinion tilslutt mot denne formann, var rimelig, men det gikk lang tid før denne opinion ble i flertall, så selskapet fikk fortsette sitt hasardiøse spill med arbeideres liv og lemmer.

For å nevne et lite eksempel på hvor hensynsløst det gikk for seg: En lappgutt som nettopp var kommet til gruva ble bedt om å kjøre et lokomotiv, ett av de som ble laddet med damp fra en dampsentral. Gutten sa han kunne ikke. Da spurte oppsynsmannen om han ikke kunne kjøre rein. Jo, det kunne han da. Ja, da kan du også kjøre et slikt lokomotiv. En uke etter var han så bra til å kjøre at han kjørte ihjel en penser. Og ikke så lenge etter, rev han et øre av en annen, som falt og ble liggende under maskinen. Det var alminnelig at disse pensere, når de kom i nærheten av en pens, skulle krysse av i fart og springe foran lokomotivet, og om vinteren var det jo ofte glatt etter sporet, så mange ulykker inntraff av denne grund.

En annen ting som var skyld i mange ulykker, var frossen mit (dynamitt). Arbeiderne var ikke i tvil om at det skyldtes frossen mit den gangen da syv arbeidere ble ihjelskutt samtidig. Det var hverken sakkyndighet i behandling av sprengstoff eller almindelig intelligens som var ettertraktede kvalifikasjoner ved ansettelse av skytebasen. Det rent motsatte var ofte tilfelle. Det ble da også klaget på en slik «tulling» engang. Men svaret var at denne var en av de beste! Det gikk da tilslutt som mange hadde både håpet og ventet: En dag skuffefolkene kom igjen etter middag fant de først halve hodet, senere de andre rester av nevnte skytterbas. «Nu går det jagu godt karer,» var det en som sa, «nu har vi fått Alfred Nobel på vår side». — Det hendte sågar at en mann som lå på brakka og sov fikk en stein i låret og en i siden og de kunne regne 16 hull i taket etter den salven. Et vittig hode sa engang: «Når Stor-Amundsen skyter opp i pall H kan vi godt laste et sett i pall I av den stein som kommer fra lufta». Det var nemlig fem å seks hundre meter mellom de to skjæringer! —

Blant de krav som arbeiderne stilte var: Opptining av alt sprengstoff, ikke skyte flere skudd av gangen enn der kunne kontrolleres at alle gikk av, og at

lokomotivene stoppet ved penserne, til penseren fikk gå av og på uten å risikere overkjørsel osv.

Men ikke de mest beskjedne krav ble etterkommet. I denne tiden var det syndikalismen holdt på å brede seg. Det kom også mange svenske syndikalister hit til landet. Det ble mere og mere agitasjon for de syndikalistiske kampmetoder, som var: Sabotasje, obstruksjon og direkte aksjon.

På et massemøte ble beslutningen om sabotasje vedtatt. Resultatet av denne aksjon var at produksjonen økte istedenfor å minke som jo hensikten var.

Ang. de nye kampmidlene: 1912 var jeg med på en annen av disse, nemlig direkte aksjon. Det var den såkalte Flatby-streiken. Den var litt utenom det vanlige, både hva begynnelse og slutt angår. Et så krasst eksempel på dum overlegenhet av to arbeidsledere burde nesten ha sitt kapittel i historien.

Nils Marken